

GEOCRITICA ȘI TEORIILE SOCIO-SPAȚIALE

Marius CONKAN

Universitatea Babeș Bolyai din Cluj-Napoca

Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca

E-mail: marius.conkan@ubbcluj.ro

GEOCRITICISM AND SOCIO-SPATIAL THEORIES

Abstract: This study aims to analyze the relationship between literary geography and postmodern critical theories, focusing on the role played by socio-spatial dialectics within ideologically oriented geocriticism. The central argument is that without the spatialization of Marxism, initiated in the 1970s and 1980s by Henri Lefebvre and Edward W. Soja, geocriticism could not be methodologically articulated today as a major discipline within World Literature studies. Since the theories of these philosophers are already integrated into Western geocriticism, it is important to metabolize them in the local context precisely in order to legitimize a coherent geocritical approach to Romanian literature.

Keywords: geocriticism, critical social theory, literary spatiality, socio-spatial dialectic, geographical materialism, urban sociology.

Citation suggestion: Conkan, Marius. "Geocritica și teoriile socio-spațiale". *Transilvania*, no. 4 (2023): 18-23. <https://doi.org/10.51391/trva.2023.04.03>.

În mod tradițional, geografia literară, înțeleasă generic ca studiul critic al spațialității în literatură, este practică în grilă simbolică, prin identificarea și explorarea dimensiunilor cronotopice care stratifică socio-cultural textele literare. Deși propune un sistem hermeneutic destul de bine încheiat, Robert T. Tally Jr. recunoaște el însuși că, în raport cu metoda lui Franco Moretti¹, prin geografie literară se referă:

„la ceva mai larg și poate mai metaforic. Mai degrabă decât să folosesc știința geografică propriu-zisă sau metode precum sistemele de poziționare globală pentru a ajuta la citirea spațiilor «reale și imaginate» ale literaturii, mă gândesc la geografia literară ca la o completare și o contrapondere la cartografiile literare produse de narațiuni și alte texte.”²

De altfel, o asemenea metodă menită să exploreze dinamismul cartografic al ficțiunilor, urmărind relația dintre hărțile literare și recontextualizarea lor interpretativă³, este probabil și cea mai accesibilă pentru cercetătorii care evită, în sens fenomenologic, materialismul geografic, investigând în special anumite „poetici ale spațiului”, printr-un demers tangențial cu

studiul clasic al imaginarului, pe filieră bachelardiană⁴. De aici rezultă numeroase abordări care analizează spațio-temporalitatea intratextuală fără să recurgă în mod asumat la dimensiunile materialiste care au generat-o. În contrast cu astfel de practici, geocritica ancorată ideologic „are efectiv funcția de a descifra dialecticile socio-spațiale reflectate de relația dintre geospațiu și literatură, sub influența majoră a teoriilor propuse de Henri Lefebvre, Fredric Jameson, Edward Soja și alții”⁵.

Pe de altă parte, cronotopologia⁶ definită de Mihail Bahtin presupune, așa cum știm, mai mult decât analiza relațiilor spațio-temporale din cadrul literaturii, indicând mai ales felul în care s-au coagulat și au evoluat formele și genurile literare, la intersecția dintre cronotopii ficționali și geografiile reale și ideologice care i-au făcut pe aceștia din urmă posibili. Așa încât, în sensul unei dialectici socio-spațiale, unul dintre postulatele geocriticii ar trebui să fie acesta: „textele literare reprezintă spații sociale, iar spațiul social modelează formele literare”⁷, aspect asumat în special de metoda inițiată de Franco Moretti care, așa cum precizează Tally Jr., a marcat trecerea de la istoria literară la geografia

literară, adică la „o citire orientată spațial a literaturii”⁸, pe care o practică, de asemenea, Barbara Piatti și Bertrand Westphal, cu implicații metodologice diferite⁹. De altfel, într-un studiu recent despre fundamentele teoretice și curriculare ale geografiei literare, am propus ideea că „analiza geocritică a literaturii, în lumina unei dialectici socio-spațiale, are de câștigat prin folosirea instrumentelor specifice *digital humanities*, legitimând astfel o *teorie geocritică unificată*, care să îmbine abordarea geocentrată a lui Westphal cu geovizualizările digitale de tip morettian”¹⁰. O asemenea *teorie geocritică unificată* în contextul practicilor de tip *distant reading* este susținută și de Daiana Gârdan care, în contribuția sa la același volum, pledează pentru necesitatea unei geografii literare cantitative¹¹.

Fie că vorbim, așadar, despre geocritica morettiană articulată ca „formalism sociologic”¹² sau despre metoda geocentrată și multifocalizatoare a lui Westphal, în măsură „să relativizeze alteritatea și să identifice stereotipurile”¹³ în cartografierea ideologică a unui anumit spațiu, toate aceste abordări asumă ca principiu major materialismul socio-spațial, constituind aplicații coerente ale *geografiei literare critice*, pe care Andrew Thacker o definește astfel:

„O geografie literară critică oferă o critică teoretizată în mod mai autoreflexiv, care gravitează în jurul unei triade alcătuite din materialitate, istorie și putere. Geografia literară critică reduce textele, într-o varietate de moduri, la materialitatea spațiilor produse social: spațialitatea textelor este situată în mod diferit în materia istorică a spațiului social. [...] A gândi geografic textele literare și culturale înseamnă a le înțelege în localizările lor materiale, care pot și ar trebui să fie examinate din punct de vedere istoric, conștientizând modul în care diverse spații pot reflecta, produce sau rezista unor forme de putere. Astfel se explică ideea unei geografii literare critice: pentru a sublinia distanța față de o cartografiere fără efort a peisajelor reprezentate în textele literare și pentru a ridica întrebări mai complexe despre spațiu și putere, precum și despre modul în care spațiul și geografia influențează formele și stilurile literare.”¹⁴

O asemenea poziționare teoretică așază, cum spuneam, materialismul socio-spațial ca premisă a oricărei analize geocritice a literaturii. Întărind argumentele lui Thacker, studiul de față încearcă să demonstreze că, fără spațializarea marxismului, realizată în anii 1970-1980 de Henri Lefebvre și Edward W. Soja (inițiatori ai fenomenului *spatial turn* în cadrul geografiei culturale), geocritica nu s-ar fi putut articula metodologic ca disciplină majoră în cadrul studiilor *World Literature* și, astfel, nu am deține astăzi instrumentele necesare pentru o abordare spațială care să depășească simpla cartografiere în cheie simbolică a literaturii. Deși actualmente teoriile acestor filosofi sunt integrate critic la nivel mondial, este importantă metabolizarea lor în

spațiul academic autohton tocmai pentru legitimarea unei geocritici coerente a literaturii române.

Fenomenul *spatial turn* din anii 1960-1970 a pus capăt hegemoniei paradigmei temporale și istoriciste, care a dinamizat metanarațiunile modernității și ale modernismului literar, dar a fost concretizat întâi de toate prin apariția geografiei umaniste ca domeniu disciplinar desprins de geografia fizică, în cadrul căreia predomină ideea de spațiu absolut, care pre-există fenomenelor socio-culturale și care poate fi cuantificat în sens pozitivist. Dimpotrivă, geografii umaniști pun accentul pe funcția îndeplinită de spațiu și geografie în articularea dialectică a dimensiunilor sociale, culturale, economice și politice¹⁵. Firește, tradițiile epistemologice care au făcut posibilă evoluția acestui domeniu inter- și transdisciplinar sunt fenomenologia, existențialismul, marxismul, poststructuralismul, precum și teoriile postcolonialiste, feministe și *queer*. Așa încât, începând cu anii 1970-1980 conceptul de spațiu a devenit central în teoria critică postmodernă, fundamentată de Edward W. Soja, Fredric Jameson și David Harvey, care au analizat noile condiții spațio-temporale ale postmodernității.

Trei direcții majore se disting în sistemul geografiei umaniste: cea fenomenologic-existențialistă, direcția teoriei non-reprezentationale și cea critic-materialistă. Prima își propune să exploreze dimensiunile perceptuale, identitare și cognitiv-afective ale spațialității, avându-i ca reprezentanți de vârf pe Anne Buttimer, David Ley, Edward Relph și Yi-Fu Tuan. Introdusă de Nigel Thrift, teoria non-reprezentatională pornește de la premisa că:

„societatea este formată dintr-un set de actori eterogeni care produc spațiul și timpul prin acțiuni întrupate, care sunt adesea lipsite de rațiune și scop. A înțelege modul în care devine lumea implică o participare observatoare; o analiză auto-dirijată a modului în care oamenii interacționează și produc spațiul prin mișcarea și practica lor.”¹⁶

Toate acestea trimit la ideea de performativitate spațială, în sens corporal-cognitiv, cu efecte majore în praxisul social-politic. De cealaltă parte, „materialismul istoric și geografic din anii 1970 a facilitat apariția unei interpretări diferite a spațialității, potrivit căreia spațiul este inerent relațiilor sociale, fiind astfel produs și consumat social”¹⁷. Pe această direcție critic-materialistă, un rol important l-a avut noua sociologie urbană din spațiul francez, care investighează politicile urbanizării în cadrul societății capitaliste. De pildă, Michel de Certeau analizează raportul dintre strategiile instituționale și tacticile atașate practicării spațiului urban, pornind de la destabilizarea ideii de oraș-concept proiectat hegemonic ca sursă a cunoașterii totalizante¹⁸. Dar cel mai important filosof și sociolog al urbanității, care a influențat decisiv teoriile socio-spațiale, așa cum le cunoaștem astăzi, este Henri Lefebvre.

Adept al marxismului umanist, Lefebvre a fost

primul sociolog urban care a propus spațializarea materialismului dialectic, investigând macrostructura ideologică a spațiului social. În analiza sa privitoare la efectele hegemoniei capitaliste asupra urbanizării, acesta a redefinit conceptul de spațiu care până atunci era considerat o categorie pur formală și abstractă:

„În aceste abordări ale politicii și ale intervenției acesteia în procesul de planificare, s-a păstrat postulatul spațiului ca obiect obiectiv și neutru. Dar acum se pare că spațiul este politic. Spațiul nu este un obiect științific îndepărtat de ideologie sau de politică; el a fost întotdeauna politic și strategic. Dacă spațiul are un aer de neutralitate și de indiferență în ceea ce privește conținutul său și pare astfel «pur» formal, întruchiparea abstracției raționale, aceasta se datorează tocmai faptului că a fost deja ocupat și utilizat și a fost deja centrul unor procese trecute, ale căror urme nu sunt întotdeauna evidente în peisaj. Spațiul a fost modelat de elemente istorice și naturale, dar acesta a fost un proces politic. Spațiul este politic și ideologic. Este un produs literalmente încărcat de ideologii”¹⁹

Aceasta constituie, fără îndoială, una dintre cele mai coerente definiții ale materialismului socio-spațial, fiind postulatul primar al teoriei lefebviene, din care derivă mai multe dimensiuni filosofice menite să clarifice procesul de construcție a spațiului social²⁰. Pentru Lefebvre, „urbanul este centralitatea socială, unde numeroasele elemente și aspecte ale capitalismului se intersectează în spațiu”²¹, fiind tot mai necesară concretizarea efectivă, la nivel comunitar, a „dreptului la oraș” (un alt concept esențial definit de acesta). Așa încât, în viziunea filosofului francez, „spațiul (social) este un produs (social)”²², adică este generat de relațiile sociale și de modurile capitaliste de producție. Spațiul social este, astfel, alcătuit din trei dimensiuni procesuale interdependente²³:

„1. Practica spațială. Practica spațială a unei societăți secretă spațiul acelei societăți; îl propune și îl presupune, într-o interacțiune dialectică; îl produce încet și sigur, pe măsură ce îl stăpânește și și-l însușește. Din punct de vedere analitic, practica spațială a unei societăți este revelatoare prin descifrarea spațiului său. [...]

2. Reprezentări ale spațiului: spațiul conceptualizat, spațiul oamenilor de știință, al planificatorilor, al urbanistilor, al subdivizorilor tehnocrați și al inginerilor sociali, ca și al unui anumit tip de artist cu aplecare științifică – toți aceștia identificând ceea ce este trăit și ceea ce este perceput cu ceea ce este conceput. [...] Acesta este spațiul dominant în orice societate (sau mod de producție). Concepțiile despre spațiu tind, cu anumite excepții asupra cărora voi reveni, spre un sistem de semne verbale (și, prin urmare, elaborate intelectual).

3. Spațiile reprezentării: spațiul trăit în mod direct prin intermediul imaginilor și simbolurilor care îi sunt asociate

și, prin urmare, spațiul «locuitorilor» și al «utilizatorilor», dar și al unor artiști și, poate, al celor care, cum ar fi câțiva scriitori și filosofi, descriu și aspiră să nu facă altceva decât să descrie. Acesta este spațiul dominat – și, prin urmare, experimentat pasiv – pe care imaginația încearcă să-l schimbe și să și-l însușească. El se suprapune spațiului fizic, făcând uz simbolic de obiectele sale. Astfel, se poate spune că spațiile reprezentării, deși, din nou, cu anumite excepții, tind spre sisteme mai mult sau mai puțin coerente de simboluri și semne non-verbale”²⁴

Triada aceasta socio-spațială este alcătuită, așadar, din materialitatea spațiului social (practicată și percepută), din conceptualizările spațiului, dirijate în special de hegemonia capitalistă, și din spațiul trăit și imaginat efectiv de indivizi. Reprezentările spațiului sunt, însă, cele dominante politic și își exercită forța asupra celorlalte două dimensiuni, în special asupra spațiilor reprezentationale (acestea incluzând și ontologia spațiilor cartografiate literar).

Edward W. Soja continuă teoria lui Lefebvre prin introducerea ideii de „dialectică socio-spațială”, a cărei premisă fundamentală presupune că „relațiile sociale și spațiale sunt dialectic inter-reactive, interdependente; că relațiile sociale de producție sunt atât formatoare de spațiu, cât și dependente de spațiu”²⁵. O atare dialectică (revizuită ulterior ca trialectică spațială) stă la baza producerii de *thirdspaces*, aflate la intersecția dintre spațiul material și cel conceptualizat²⁶. Stabilind principiile spațialității postmoderne din capitalismul târziu, Soja analizează orașul Los Angeles ca peisaj postfordist, al simulacrului și fragmentarității, ca o consecință a acumulării flexibile de capital²⁷, pe care David Harvey o va așeza la originea compresiei timp-spațiu specifică postmodernității²⁸, repercutând inclusiv asupra producțiilor artistice. Pe scurt, Harvey demonstrează că, în postmodernism, „accentul pe efemeritate, colaj, fragmentare și dispersie în gândirea filosofică și socială este mimetic față de condițiile acumulării flexibile”²⁹ din capitalismul postfordist. De altfel, asumând un materialism dialectic mai accentuat, Fredric Jameson are o viziune similară atunci când postulează că „postmodernismul nu este dominanta culturală a unei ordini sociale cu totul nouă (al cărei zvon, sub numele de «societate postindustrială», a circulat prin media în urmă cu câțiva ani), ci doar reflexul și consecința unei noi modificări sistemice a capitalismului însuși”³⁰, viziune care a fost actualizată recent de Mark Fisher în contextul „realismului capitalist”, acesta desemnând „mai curând o atmosferă omniprezentă, care condiționează nu doar producția de cultură, ci și reglementarea muncii și educației și acționează ca o barieră invizibilă ce constrânge gândirea și acțiunea”³¹

Pe de altă parte, Jameson însuși îi consideră pe Lefebvre și Soja drept principalii „arhitecți” ai spațialității postmoderne. De pildă, Soja este primul geograf marxist

care a pledat, în *Postmodern Geographies*, pentru reafirmarea spațiului în teoria socio-critică occidentală, după o lungă perioadă de hegemonie a categoriilor istoriciste și temporale, privilegiate de marile narațiuni culturale ale progresului umanist, față de care postmodernitatea își afirmă în mod acut mefiența. Ceea ce propune, în fond, Soja este o „interpretare materialistă a spațialității, concepută în termenii unei ontologii spațializate”³² (de aici și ideea de spațializare a limbajului marxist occidental, pe care o realizează acești filosofi), majoritatea cărților sale gravitând în jurul a trei premise majore, și anume: „1. că ordinea capitalistă este reorganizată în moduri care privilegiază profund spațiul în raport cu timpul; 2. că spațialitatea este în mod fundamental o parte constitutivă a vieții sociale; și 3. că teoria socială critică trebuie să ia în serios spațiul dacă vrea să confere sens societății”³³. De altfel, în cele mai recente intervenții ale sale, Soja articulează conceptul de „justiție spațială”³⁴, pornind de la constatarea că geografia îndeplinește un rol decisiv în distribuția (în egală de resurse la nivel global și asumând o poziționare critică în siajul teoriei lui Immanuel Wallerstein despre sistemul economic mondial)³⁵.

Acesta constituie, pe filiera studiilor urbane și socio-critice, cadrul teoretic major prin intermediul căruia poate fi analizată topografia dialectică a spațialității în literatură. Având în vedere faptul că abordările socio-spațiale din zona geografiei literare critice vizează legătura dintre „textualitatea spațiului și spațialitatea textelor”³⁶, dintre geospațiu și producțiile literare, pot fi derivate de aici trei niveluri interdependente de interpretare (ca sinteză a metodelor propuse de

Moretti, Westphal și Tally Jr.), care ilustrează raportul dialectic dintre producerea, cartografierea și propagarea literaturii în cadrul spațiilor sociale: 1. *literatura generată de dinamica spațiului social* (acest prim nivel presupune radiografierea contextelor ideologice și identificarea poeticilor, genurilor și formelor literare produse de tensiunea dintre reprezentările hegemonice ale spațiului social, impuse la nivel economic, social, politic și instituțional, și spațiile reprezentationale, trăite și cartografiate de scriitoare și scriitori); 2. *cartograferi literare ale spațiului social* (acest al doilea nivel implică analiza calitativă și cantitativă a spațio-temporalităților stratigrafice, care sunt configurate textual, prin raportarea la contextele materialist-ideologice care le-au generat); și 3. *propagarea/diseminarea literaturii în cadrul spațiului social* (acest al treilea nivel presupune analiza dinamicii de piață editorială, precum și a politicilor de (de)legitimare și instituționalizare a literaturii). O asemenea metodă geocritică unificată asumă, așadar, materialismul socio-spațial ca principiu de fond, în lumina acestor teorii postmoderne care au reușit să spațializeze filosofia marxistă și să rearticuleze disciplinar studiile culturale geografice. Refuzând practicile care suprasaturează speculativ hermeneutica literară, geocritica astfel definită are șansa să devină cel mai important domeniu de analiză al *World Literature*.

Acknowledgement: „Această lucrare a fost sprijinită prin proiectul Ministerului Cercetării, Inovării și Digitalizării, UEFISCDI, număr PN-III-P4-PCE-2021-1234”

Note

1. Vezi Franco Moretti, *Atlas of the European Novel (1800-1900)* (Londra și New York: Verso, 1998).
2. Robert T. Tally Jr., *Spatiality* (New York: Routledge, 2013), 80. Menționez că traducerea fragmentelor din limba engleză îmi aparține.
3. Robert T. Tally Jr., „Introduction: Mapping Narratives”, în *Literary Cartographies: Spatiality, Representation, and Narrative*, ed. Robert T. Tally Jr. (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 3.
4. Vezi Gaston Bachelard, *Poetica spațiului*, trans. Irina Bădescu (Pitești: Paralela 45, 2005).
5. Marius Conkan, „Westphal și răspunsul optimist al geocriticii”, *Vatra*, 8 iunie, 2022. <https://revistavatra.org/2022/06/08/marius-conkan-westphal-si-raspunsul-optimist-al-geocriticii/>
6. Vezi Mihail Bahtin, *Probleme de literatură și estetică*, trans. Nicolae Iliescu (București: Univers, 1982). De altfel, Franco Moretti consideră că „Forme ale timpului și cronotopului în roman”, celebrul eseu de poetică istorică scris de Mihail Bahtin, este „cel mai important studiu despre spațiu și narațiune” (Moretti, *Graphs, Maps, Trees*, 35).
7. Andrew Thacker, „Critical Literary Geography”, în *The Routledge Handbook of Literature and Space*, ed. Robert T. Tally Jr. (New York: Routledge, 2017), 34.
8. Tally Jr., *Spatiality*, 81.
9. Bertrand Westphal, *Geocriticism: Real and Fictional Spaces*, trans. Robert T. Tally Jr. (New York: Palgrave Macmillan, 2011).
10. Marius Conkan, „Teorii și practici socio-spațiale: un manifest geocritic”, în *Comparatismul clujean. Instantaneu în mișcare*, ed. Mihaela Ursa (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință: 2022), 124. În acest studiu am detaliat, de asemenea, principiile majore ale geocriticii westphaliene (geocentrarea, transgresivitatea, multifocalizarea, polisenzorialitatea, viziunea stratigrafică), așa

încât nu le mai reiau aici.

11. Daiana Gârdan, „Hărți și cărți. Geografia în studiile literare cantitative”, în Ursa, *Comparatismul clujean*, 136-137.
12. Franco Moretti, „Conjectures on World Literature”, *New Left Review*, nr. 1 (2000): 66.
13. Bertrand Westphal, „Foreword”, în *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*, ed. Robert T. Tally Jr. (New York: Palgrave Macmillan, 2011), xiv.
14. Thacker, „Critical Literary Geography”, 33.
15. Pentru o sinteză a principalelor contribuții din domeniul geografiei umaniste, vezi Marius Conkan și Daiana Gârdan, „Space in Literature and Literature in Space. Introduction”, *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 6, nr. 1 (2020): 5-15. Pentru un istoric detaliat al geografiei umaniste și al disciplinelor conexe acesteia, vezi Phil Hubbard și Rob Kitchin, ed. *Key Thinkers on Space and Place* (Londra: Sage, 2011/2004).
16. Hubbard și Kitchin, *Key Thinkers on Space and Place*, 496.
17. Phil Hubbard și Rob Kitchin, „Introduction: Why Key Thinkers?”, în Hubbard și Kitchin, *Key Thinkers on Space and Place*, 5.
18. Michel de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, trans. Steven Rendall (Berkeley: University of California Press, 1984).
19. Henri Lefebvre, „Reflections on the Politics of Space”, trans. Michael J. Enders, *Antipode*, nr. 2 (1976): 31.
20. Pentru o sinteză a principalelor direcții filosofice din teoria lui Lefebvre, vezi Andrzej Zieleniec, „Lefebvre’s Politics of Space: Planning the Urban as Oeuvre”, *Urban Planning*, nr. 3 (2018): 5-15.
21. Rob Shields, „Henri Lefebvre”, în Hubbard și Kitchin, *Key Thinkers on Space and Place*, 280.
22. Henri Lefebvre, *The Production of Space*, trans. Donald Nicholson-Smith (Cambridge: Blackwell, 1991), 26.
23. Citatul este mai lung, dar este necesar să fie valorificat teoretic (inclusiv prin traducerea lui în limba română), întrucât această triadă spațială a avut un impact major asupra teoriilor urbane ulterioare.
24. Lefebvre, *The Production of Space*, 38-39.
25. Edward W. Soja, „The Socio-Spatial Dialectic”, *Annals of the Association of American Geographers*, nr. 2 (1980): 211.
26. Edward W. Soja, *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-And-Imagined Places* (Cambridge: Blackwell, 1996).
27. Edward W. Soja, *Postmodern Geographies. The Reassertion of Space in Critical Social Theory* (Londra și New York: Verso, 1989).
28. David Harvey, *Condiția postmodernității. O cercetare asupra originilor schimbării culturale*, traducere de Cristina Gyurcsik și Irina Maftai (Timișoara: Amarcord, 2002).
29. *Idib.*, 305.
30. Fredric Jameson, *Postmodernismul sau logica culturală a capitalismului târziu*, traducere de Alex Văsieș și Vlad Pojoga, introducere de Andrei Terian (Sibiu: Editura ULBS, 2021), xvi.
31. Mark Fisher, *Realism capitalist. Nu există nicio alternativă?*, traducere de Paul-Teodor Cristescu, introducere de Ștefan Baghiu (Cluj-Napoca: Tact, 2022), 51.
32. Claudio Minca, „Postmodern Geographies (1989): Edward Soja”, în *Key Texts in Human Geography*, ed. Phil Hubbard, Rob Kitchin și Gill Valentine (Londra: Sage, 2008), 137.
33. Alan Latham, „Edward W. Soja”, în Hubbard și Kitchin, *Key Thinkers on Space and Place*, 381.
34. Edward W. Soja, *Seeking Spatial Justice* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010).
35. Immanuel Wallerstein, *World-Systems Analysis. An Introduction* (Durham: Duke University Press, 2004).
36. Thacker, „Critical Literary Geography”, 28.

Bibliography

- Bachelard, Gaston. *The Poetics of Space*. Translated by Maria Jolas. Boston: Beacon Press, 1994.
- Bakhtin, Mikhail M. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Edited by Michael Holquist. Translated by Caryl Emerson and Michael Holquist. Austin: University of Texas Press, 1981/2008.
- Conkan, Marius, and Daiana Gârdan. “Space in Literature and Literature in Space. Introduction.” *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 6, no. 1 (2020): 5-15. <https://doi.org/10.24193/mjcest.2020.9.01>.
- Conkan, Marius. “Teorii și practici socio-spațiale: un manifest geocritic” [Socio-Spatial Theories and Practices: A Geocritical Manifesto]. In *Comparatismul clujean. Instantaneu în mișcare*, edited by Mihaela Ursa, 114-131. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2022.
- Conkan, Marius. “Westphal și răspunsul optimist al geocriticii” [Westphal and the Optimistic Response of Geocriticism]. Vatra, 8 iunie, 2022. <https://revistavatra.org/2022/06/08/marius-conkan-westphal-si-raspunsul-optimist-al-geocritic>
- de Certeau, Michel. *The Practice of Everyday Life*. Translated by Steven Rendall. Berkeley: University of California Press, 1984.
- Fisher, Mark. *Capitalist Realism: Is There No Alternative?*. Zero Books, 2009.
- Fisher, Mark. *Realism capitalist. Nu există nicio alternativă?* [Capitalist Realism: Is there no Alternative?]. Translated by Paul-Teodor Cristescu, introduction by Ștefan Baghiu. Cluj-Napoca: Tact, 2022.
- Gârdan, Daiana, “Hărți și cărți. Geografia în studiile literare cantitative” [Maps and Books. Geography in Quantitative Literary Studies]. In *Comparatismul clujean. Instantaneu în mișcare*, edited by Mihaela Ursa, 132-144. Cluj-Napoca: Casa Cărții de

Știință, 2022.

- Harvey, David. *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Cambridge: Blackwell, 1990.
- Harvey, David. *Condiția postmodernității. O cercetare asupra originilor schimbării culturale* [The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change]. Translated by Cristina Gyuresik and Irina Maței. Timișoara: Amarcord, 2002.
- Hubbard, Phil, and Rob Kitchin. "Introduction: Why Key Thinkers?." In *Key Thinkers on Space and Place*, edited by Phil Hubbard and Rob Kitchin, 1-17. London: Sage, 2004/2011.
- Jameson, Fredric. *Postmodernism, or: The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham: Duke UP, 1991.
- Jameson, Fredric. *Postmodernismul sau logica culturală a capitalismului târziu*. Translated by Alex Văsieș and Vlad Pojoga, preface by Andrei Terian. Sibiu: Editura ULBS, 2021.
- Latham, Alan. "Edward W. Soja." In *Key Thinkers on Space and Place*, edited by Phil Hubbard and Rob Kitchin, 380-386. London: Sage, 2011/2004.
- Lefebvre, Henri. "Reflections on the Politics of Space," translated by Michael J. Enders. *Antipode*, no. 2 (1976): 30-37.
- Lefebvre, Henri. *The Production of Space*. Translated by Donald Nicholson-Smith. Cambridge: Blackwell, 1991.
- Minca, Claudio. "Postmodern Geographies (1989): Edward Soja." In *Key Texts in Human Geography London*, edited by Phil Hubbard, Rob Kitchin, and Gill Valentine, 135-143. London: Sage, 2008.
- Moretti, Franco. "Conjectures on World Literature." *New Left Review*, no. 1 (2000): 54-68.
- Moretti, Franco. *Atlas of the European Novel (1800-1900)*. London and New York: Verso, 1998.
- Shields, Rob. "Henri Lefebvre." In *Key Thinkers on Space and Place*, edited by Phil Hubbard and Rob Kitchin, 279-285. London: Sage, 2011/2004.
- Soja, Edward W. *Seeking Spatial justice*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010.
- Soja, Edward W. *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-And-Imagined Places*. Cambridge: Blackwell, 1996.
- Soja, Edward W. "The Socio-Spatial Dialectic." *Annals of the Association of American Geographers*, no. 2 (1980): 207-225.
- Soja, Edward W. *Postmodern Geographies. The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. London and New York: Verso, 1989.
- Tally Jr., Robert T. "Introduction: Mapping Narratives." In *Literary Cartographies: Spatiality, Representation, and Narrative*, edited by Robert T. Tally Jr., 1-12. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Tally Jr., Robert T. *Spatiality*. New York: Routledge, 2013.
- Thacker, Andrew. "Critical Literary Geography." In *The Routledge Handbook of Literature and Space*, edited by Robert T. Tally Jr., 28-38. New York: Routledge, 2017.
- Westphal, Bertrand. "Foreword." In *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*, edited by Robert T. Tally Jr., ix-xv. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Wallerstein, Immanuel. *World-Systems Analysis. An Introduction*. Durham: Duke University Press, 2004.
- Westphal, Bertrand. *Geocriticism: Real and Fictional Spaces*. Translated by Robert T. Tally Jr. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Zieleniec, Andrzej. "Lefebvre's Politics of Space: Planning the Urban as Oeuvre." *Urban Planning*, no. 3 (2018): 5-15. <https://doi.org/10.17645/up.v3i3.1343ii/>.